

Voisé, Waldemar

Leibniz i historia nauki o Ziemi

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/3, 716

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W zakończeniu Dixon próbuje wyjaśnić, dlaczego naukowcy posługują się dziwną składnią. Sądzi on, że zwyczaj ten powstaje w szkole średniej, a umacnia na studiach wyższych. Przyczyną zaś jest usilna intencja wypowiedzania się bezosobowego i zachowania hermetycznej sztywności sprawozdania naukowego oraz obawa, aby nie popaść w „potoczność”, nie narazić się na zarzut „gawędziarstwa” i nie umniejszać wobec laików znaczenia „metody naukowej”.

Janusz Thor

LEIBNIZ I HISTORIA NAUKI O ZIEMI

W wydawanym w Wiesbaden „Sudhoffs Archiv. Vierteljahrsschrift für Geschichte der Medizin, der Naturwissenschaften, der Pharmazie und der Mathematik”, w nrze 3/1967, Bernhard Sticker, profesor Instytutu Historii Nauki uniwersytetu w Hamburgu, ogłosił artykuł *Leibniz. Beitrag zur Theorie der Erde*.

Autor wykazuje tu, w jaki sposób Leibniz — stosując analogię pomiędzy rozwojem świata człowieka i świata natury — sformułował przełomowe wnioski, do których doszli dopiero później inni uczeni, nie znający zresztą jego prac. Miejsce centralne w dorobku Leibniza zajmuje w tym zakresie *Protogaea*, której pierwsza, szkicowa jeszcze wersja, ukazała się w „Acta Eruditorum” w 1693 r., a pełny tekst został opublikowany dopiero w 1749 r., po śmierci autora, przynosząc jego oryginalną hipotezę kształtowania się globu ziemskiego.

Zawsze interesujący się kwestią zawartości wnętrza Ziemi, Leibniz zawdzięczał informacje w tej dziedzinie zarówno licznym wyprawom naukowym w góry Harzu, jak i kontaktom osobistym oraz korespondencji z wieloma uczonymi europejskimi (Viviani, Malpighi, Thévenot i in.).

Mimo wszystkich ograniczeń, właśnie jego hipoteza przyczyniła się do nadania pojęciu *Historia naturalis* nowożytnego sensu, podczas gdy większość współczesnych mu i późniejszych uczonych — traktując aktualny stan Ziemi jako ostateczny wynik poprzednich przekształceń — skłonna była uważać tę dyscyplinę raczej za teorię nauki o Ziemi (*Théorie de la Terre*). Leibniz położył podwaliny nauki nazwanej przez niego *Geographia naturalis*, stawiając podstawowe pytanie: w jaki sposób powstała Ziemia?, a nie — co było wówczas powszechne — w jaki sposób Ziemia została stworzona? Dzięki temu dokonała się sekularyzacja aktu stworzenia świata, co w kilkadziesiąt lat później znalazło kontynuatora w osobie Kanta, który w 1755 r. dokonał podobnego kroku w zakresie kosmogonii.

Wśród kilku myślicieli, do których Leibniz mniej lub więcej wyraźnie nawiązywał, wymienia B. Sticker także i Kartezjusza (s. 253), skłonny jest jednak uważać, że *Protogaea* wykazuje przede wszystkim wpływ koncepcji, jakie wysunął Steno (por. s. 253, 255, 256). A tymczasem szereg historyków nauki uważa¹, że pytanie: w jaki sposób powstała Ziemia? pierwszy postawił Kartezjusz w wydanych w 1644 r. *Principia philosophiae* (cz. IV O Ziemi)². Choć — jak wiadomo — kwestia priorytetu jest w historii nauki nierzadko trudna do rozstrzygnięcia, a często jest zagadnieniem pozornym, to jednak sprawa stosunku Leibniza do geologicznych koncepcji Kartezjusza wymagałaby nieco obszerniejszego komentarza ze strony prof. Stickera. Być może, będzie on miał okazję powrócić do tej sprawy przy przygotowywaniu zapowiadanego krytycznego wydania *Protogaei*.

Waldemar Voisé

¹ Por. np.: *Histoire de la science* pod redakcją M. Daumasa. Paris 1957, s. 1104; oraz: A. Geikie, *The Founders of Geology*. New York 1962, ss. 79—80. Na poglądy te zwrócił mi uwagę prof. E. Olszewski.

² Por. np.: R. Descartes, *Zasady filozofii*. [Warszawa] 1960, ss. 232—242.